

تأثیر جایگاه روسیه در ساختار قدرت جهانی بر مسأله هسته‌ای ایران (از ۲۰۰۳ تا ۲۰۲۳)*

مهربد مرادی** - دکتر جهانبخش مرادی***

دکتر حسین کریمی‌فرد**** - دکتر مجید روحی‌دهبانه*****

This is an open access article under the CC BY license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

چکیده

تراژدی از دست رفتن عظمت دوره‌ی تزاری و ابرقدرتی شوروی را می‌توان یکی از معدود نقاط اشتراک طیف‌های فعال در روندهای سیاسی و اجتماعی در فدراسیون روسیه دانست. این احساس در قالب آرمان تبدیل روسیه به یک قدرت بزرگ، نمود مشهودی داشته است و خصوصاً در گفتمان متأخر سیاست خارجی روسیه که به نام اوراسیاگرایی پوتین شناخته می‌شود و به صورت ویژه در دوره دوم ریاست جمهوری پوتین و از سال ۲۰۱۲ تا کنون دنبال می‌شود، شدت بیشتری گرفته است. بر این اساس، جایگاه ایران در دکترین اوراسیاگرایی پوتین ارتقا یافته و به دنبال آن حمایت‌ها و همکاری‌های هسته‌ای روسیه با جمهوری اسلامی ایران فزونی یافته است، هر چند رفتار روسیه در این موضوع دارای تعارض و پارادوکسیکال بوده است. این پژوهش به دنبال آزمون این دیدگاه، بر اساس این سؤال است که جایگاه روسیه در ساختار قدرت جهانی، چه تأثیری بر مسأله‌ی هسته‌ای ایران داشته است؟ یافته‌های این پژوهش که به روش کار توصیفی - تحلیلی و با رویکردی تاریخی صورت گرفته، نشان می‌دهد که تأثیر روسیه در این خصوص بر اساس گفتمان‌های سیاست خارجی‌اش، از طیف غرب‌گرایی به طیف اوراسیاگرایی پوتین میل پیدا نموده و به تبع آن تأثیرات جایگاه روسیه بر مسأله هسته‌ای ایران، نمود بیشتری پیدا نموده است.

کلیدواژگان

مسأله‌ی هسته‌ای ایران، روسیه، ساختار قدرت جهانی، انرژی هسته‌ای، گفتمان.

* این مقاله برگرفته از رساله دکتری روابط بین‌الملل مهربد مرادی با راهنمایی دکتر جهانبخش مرادی است.

** دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران.

*** نویسنده مسئول، استادیار گروه علوم سیاسی، واحد ایلام، دانشگاه آزاد اسلامی، ایلام، ایران. / ایمیل:

Ja.moradi@iau.ac.ir

**** دانشیار گروه علوم سیاسی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران.

***** استادیار گروه علوم سیاسی، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران.

مقدمه

جایگاه و قدرت فدراسیون روسیه در ساختار قدرت جهانی پس از فروپاشی «اتحاد جماهیر سوسیالیستی شوروی» کاهش یافت، ولی این بازیگر جدید به عنوان وارث اصلی ابرقدرت بزرگ بلوک شرق، عضویت دائم شوروی سابق را در شورای امنیت سازمان ملل متحد کسب نمود و دارای «حق وتو»^۱ نیز شد. همچنین، روسیه عضو شورای حکام «آژانس بین‌المللی انرژی اتمی»^۲ نیز می‌باشد و از این نظر هم دارای اهمیت است.

از طرفی، کسب دانش هسته‌ای به عنوان یکی از بحث‌انگیزترین انواع انرژی در میان کارشناسان مسائل استراتژیک محسوب می‌شود، چراکه در اختیار داشتن آن موجب توسعه اقتصادی و قدرت تأثیرگذاری بیشتر در نظام بین‌المللی خواهد شد. به طور کل، این موضوع در چند طیف کلی در ارتباط با ایران قابل بررسی است: الف: اتمام تدریجی منابع هیدروکربن و نیاز کشور به منابع متنوع دیگر نظیر انرژی هسته‌ای و یا انرژی خورشیدی. ب: کسب دانش هسته‌ای به عنوان توسعه یافته‌ترین دانش‌ها در زمینه‌های مختلف اقتصادی و صنعتی و دارویی که لزوم دستیابی به آن را نه تنها برای ایران، بلکه برای تمامی کشورهای در حال توسعه ضروری می‌سازد. ج: با توجه به شرایط ایران از منظر ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک و ژئواکونومیک، کسب فن آوری هسته‌ای و در اختیار داشتن آن به صورت یک دانش بومی و داخلی و صلح آمیز، تأثیرات شگرفی بر سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و در روابط با سایر کشورهای منطقه و جهان خواهد داشت.

از طرفی دیگر، روسیه که یک قدرت تمام عیار هسته‌ای است و سیاست تجدیدنظرطلبانه‌ای را دنبال می‌کند و با یکجانبه‌گرایی آمریکایا و سیستم تک‌قطبی مخالف است و از سوی دیگر، آمریکا با رفتار نظام جمهوری اسلامی ایران در منطقه و جهان مخالفت می‌نماید و این واقعیت‌ها می‌تواند مباحث تحلیلی فراوانی را پیش روی پژوهش‌گران این حوزه، مطرح کند. حال؛ با توجه به این مسائل، پرسش اصلی مقاله آن است که جایگاه روسیه در ساختار قدرت جهانی چه تأثیری بر مسأله‌ی هسته‌ای ایران از سال ۱۳۷۴ تا سال ۱۴۰۰ داشته است؟^۳ فرضیه پاسخ‌دهنده به این پرسش نیز بیان می‌دارد که: «تصمیمات کشور روسیه در مورد مسأله‌ی هسته‌ای ایران، بر اساس گفتمان‌های سیاست خارجی‌اش، از طیف غرب‌گرایی به طیف اوراسیاگرایی پوتین میل پیدا نموده و به تبع آن تأثیرات جایگاه روسیه بر مسأله‌ی هسته‌ای ایران، نمود بیشتری پیدا نموده است». برای بررسی این فرضیه، روش تحقیق مقاله، روش توصیفی و تحلیلی است و هدف مقاله آن است که با تحلیل رفتار و گفتمان‌های روسیه، این موضوع را بررسی کند.

^۱ . Veto Power

^۲ . International Atomic Energy Agency (IAEA)

۱- پیشینه

در زمینه‌ی این تحقیق، پژوهش‌هایی مرتبطی صورت گرفته‌اند که می‌توان به مهم‌ترین آنها به شرح ذیل اشاره کرد: کولایی و زرگری (۱۳۹۷)؛ (۲۰۱۸) در تحقیقی تحت عنوان «عوامل مؤثر در رویکرد روسیه به برنامه هسته‌ای ایران از نیروگاه بوشهر تا برجام» به بررسی این موضوع پرداخته‌اند که کوشش مسکو برای ایفای نقش‌های جهانی و منطقه‌ای و آیین هسته‌ای این کشور، در کنار عوامل اقتصادی و بین‌المللی در دوره‌های زمانی مختلف در کنار هم، تأثیرگذاری متفاوتی در چارچوب گفتمان‌های هویتی و در شکل‌دهی به رویکرد روسیه به برنامه هسته‌ای ایران و سطح همکاری یا همسویی فنی و سیاسی با آن داشته‌اند. اما تأکید صرف بر عوامل اقتصادی یا بین‌المللی، نه تنها به تقلیل‌گرایی منجر می‌شود، بلکه تغییر در مواضع و رفتارهای روسیه را نیز تبیین نمی‌کند. باقری و صالحی (۱۳۹۶)؛ (۲۰۱۷) در تحقیقی تحت عنوان «رویکرد روسیه نسبت به برنامه هسته‌ای ایران از منظر نظریه‌های سازه‌انگاری و ژئوپلیتیک» به بررسی این موضوع پرداخته‌اند و بیان داشته‌اند که روسیه در روابط خود با ایران در زمینه برنامه هسته‌ای، همواره مواضع دوگانه‌ای در پیش گرفته است، بدین صورت که در مواقعی با برنامه هسته‌ای ایران همکاری کرده و در مواقعی نیز همگام با غرب در این مسیر کارشکنی‌هایی به عمل آورده است.

کرمی و کرامتی‌نیا (۱۳۹۵)؛ (۲۰۱۶) در تحقیقی تحت عنوان «سیاست خارجی روسیه و پرونده‌ی هسته‌ای ایران: از تحریم تا برجام» به بررسی مسأله‌ی هسته‌ای ایران پرداخته‌اند. آنها بیان داشته‌اند که توافق هسته‌ای ایران و کشورهای ۱+۵ از رویدادهای سیاسی مهم در سطوح منطقه‌ای و حتی بین‌المللی است که می‌تواند روابط ایران با بسیاری از دولت‌ها را تحت‌الشعاع قرار دهد.

هرمیداس‌باوند و میرزائی (۱۳۹۱)؛ (۲۰۱۲) در تحقیقی تحت عنوان «بررسی همکاری‌های هسته‌ای ایران و روسیه با تأکید بر دو دولت سید محمد خاتمی و محمود احمدی‌نژاد» به بررسی این موضوع پرداخته‌اند و بیان داشته‌اند که ایران و روسیه سیاست خارجی مبتنی بر زنجار و نویدهایی در طول تاریخ داشته‌اند. همچنین، همکاری روسیه با ایران در دوران خاتمی را مبتنی بر مقاصد سیاسی و اقتصادی و در دوره احمدی‌نژاد مبتنی اولویت جنبه‌ی امنیتی و نظامی بر جنبه‌ی اقتصادی و سیاسی می‌دانند. به هر حال، هر چند آثار مختلفی در این باب به رشته‌ی تحریر درآمده است، لیکن تمایز پژوهش حاضر با سایر پژوهش‌ها در این است که مسأله را از چشم‌انداز گفتمان‌های حاکم بر سیاست خارجی روسیه و جایگاه این کشور در ساختار قدرت جهانی تحلیلی کرده است.

۲- مبانی نظری

«رنالیسم ساختارگرا»^۱ یا «نورنالیسم»^۲ که با اندیشه‌های «کنت والتز»^۳ تحولی جدید را در

^۱. Structural Realism

^۲. Neorealism

^۳. Kenneth Waltz

نظریه‌های روابط بین‌الملل ایجاد کرد، به دلیل تأکید بر مؤلفه‌های سطح سیستمی از جمله ساختار آنارشیک نظام بین‌الملل و نحوه‌ی توزیع قدرت در عرصه بین‌المللی از نظریه‌های رئالیسم کلاسیک متمایز می‌شود. برخلاف واقع‌گرایی کلاسیک، در نواقح‌گرایی، «ساختار سیستم» و به ویژه توزیع قدرت، هسته اصلی مورد مطالعه این دیدگاه است. در این چارچوب، ساختارها بازیگران را وادار می‌کنند تا اقدامات‌شان را به روش‌های فراهم‌شده، انجام دهند. در واقع، ساختارها کم و بیش اقدامات را مشخص می‌کنند (جکسون و سورنسون، ۱۳۸۳: ۱۱۲)؛ (Jackson and Sorensen, 2004: 112) و مفهوم ساختار بر این واقعیت استوار است که واحدها به شکل متفاوتی کنار هم چیده شده و ترکیب یافته‌اند (Waltz, 1979: 53).

به طور کلی، اصلی‌ترین بحث این نظریه تأثیرات ساختار نظام بین‌الملل بر رفتار بازیگران است. بدین معنی که از نظر نواقح‌گرایان؛ ساختار نظام بین‌الملل عامل اصلی تعیین‌کننده‌ی رفتار بازیگران است. والتر در تبیین ساختار نظام بین‌الملل آن را مجموعه‌ای از سه رکن دولت‌ها، آنارشی و توزیع توانایی‌ها می‌داند و به دلیل ثابت بودن دو رکن اول نتیجه می‌گیرد که تغییرات ساختار محصول تغییر در توزیع توانایی‌ها بوده و همین مسأله بر رفتار بازیگران در نظام بین‌الملل تأثیر می‌گذارد (مشیرزاده، ۱۳۸۶)؛ (Moshirzadeh, 2007). به طور کل، مطالعه‌ی مبانی رفتاری سیاست خارجی قدرت‌های بزرگ گویای تأثیرگذاری مجموعه‌ای از عوامل و نیروهای داخلی، منطقه‌ای و جهانی است. در همین چارچوب، فهم عوامل تأثیرگذار بر رفتار سیاست خارجی روسیه به عنوان یکی از بازیگران تأثیرگذار در پرونده‌ی هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران بسیار مهم می‌باشد. بنابراین نظریه‌ی واقع‌گرایی ساختاری می‌تواند به عنوان نظریه‌ی تبیین‌کننده‌ی رفتار کشور فدراسیون روسیه در قبال مسأله‌ی هسته‌ای ایران مورد استفاده قرار گیرد.

۳- جایگاه روسیه در ساختار قدرت جهانی و گفتمان‌های حاکم بر سیاست خارجی این کشور

۳-۱- جایگاه روسیه در ساختار قدرت جهانی

با توجه به اینکه از نظر رئالیست‌های ساختارگرا، عامل اصلی تأثیرگذار بر رفتار بازیگران در نظام بین‌الملل و تغییرات ساختار؛ تغییر در توزیع توانایی‌های بازیگران است، بنابراین فهم میزان توانمندی‌های مادی کشورها و خصوصاً قدرت‌های بزرگ، بسیار مهم است. در این راستا، برای تشخیص بهتر جایگاه روسیه در ساختار قدرت جهانی، لازم است که جایگاه این کشور از لحاظ سیاسی، اقتصادی و نظامی در سطح جهانی بررسی شود تا بتوانیم درک درستی از جایگاه این کشور در مورد مسأله‌ی هسته‌ای ایران داشته باشیم. به همین جهت، در این قسمت سعی داریم که از لحاظ

¹. Anarchy

سیاسی، نظامی و اقتصادی به تحلیل ابعاد قدرت روسیه پردازیم تا بهتر بتوانیم به بررسی جایگاه روسیه به عنوان متغیر مستقل بر مسأله هسته‌ای ایران پردازیم. این ابعاد عبارتند از:

۳-۱-۱- جایگاه سیاسی روسیه: جایگاه و قدرت فدراسیون روسیه در ساختار قدرت جهانی پس از فروپاشی اتحاد جماهیر سوسیالیستی شوروی کاهش یافت، ولی این بازیگر جدید تحت عنوان کشور فدراسیون روسیه به عنوان وارث اصلی ابرقدرت بزرگ بلوک شرق، عضویت دائم شورای امنیت سابق را در شورای امنیت سازمان ملل متحد کسب نمود و دارای حق وتو شد. همچنین روسیه عضو شورای حکام آژانس بین‌المللی انرژی اتمی نیز می‌باشد. از طرفی، موقعیت ژئوپلیتیکی روسیه در جهان ممتاز است، چراکه موقعیت ژئوپلیتیکی این کشور در منطقه‌ی هارتلند نظریه‌ی میکیندر^۱ قرار دارد و از این لحاظ حائز اهمیت فراوانی است، چراکه از نظر میکیندر، «سیاست جهانی در مرحله، نهایی، کشمکش بین قدرتهای بری و بحری است و سرزمین قلب از خطرهای ناشی از تهاجمات دریایی، مصون و آسیب‌ناپذیر است» (قوام، ۱۳۹۰: ۶۹)؛ (Ghavam, 2011: 69).

۳-۱-۲- جایگاه نظامی روسیه: نیروهای مسلح روسیه از نظر تعداد جنگ افزارهای هسته‌ای در رتبه‌ی اول دنیا قرار دارد و از لحاظ تجهیزات و قدرت نظامی و در جمع بندی عوامل متعارف و سنتی تشکیل دهنده‌ی قدرت نظامی، روسیه مقام دوم جهان را پس از آمریکا در اختیار دارد (جدول ۱). روسیه مجهز به هواپیماهای جنگنده نسل پنجم و یکی از ۳ کشوری است که دارای بمب افکن‌های راهبردی فعال و عملیاتی است. روسیه دارای زیردریایی هسته‌ای نسل جدید و سلاح‌های گرم و موشک‌های بالیستیک با برد کوتاه و برد بلند می‌باشد (ایمنا، ۳۰ آذر ۱۴۰۰)؛ (Imna News Agency, December 21, 2021). این کشور دارای صنعت هوا فضا و تکنولوژی ماهواره است. روسیه دارای سیستم ضد ماهواره‌های زمینی است و می‌تواند ماهواره‌های موجود در فضا را نابود کند (ایرنا، ۲۵ آبان ۱۴۰۰)؛ (IRNA, November 16, 2021). بنابراین، توانمندی‌های عظیم نظامی و هسته‌ای این کشور دارای موقعیت تعیین کننده در معادلات استراتژیک نظامی جهان است.

بُعد قدرت	نیروی انسانی	نیروی هوایی	نیروی زمینی	نیروی دریایی	قدرت تانک	بالگرد تهاجمی	خوردای زرهی	هواپیمای جنگنده	هزینه نظامی کل ابعاد	مجموع رتبه
	9	2	1	2	1	2	3	3	3	2

جدول ۱- رتبه‌بندی ابعاد مهم قدرت نظامی روسیه در جهان

Table 1- Ranking of important dimensions of Russia's military power in the world

منبع: (مشرق‌نیوز، ۷ اسفند ۱۴۰۰)؛ (Mashregh News, February 26, 2022)

¹. Mackinder

۳-۱-۳- جایگاه اقتصادی روسیه: این کشور دارای منابع عظیم به خصوص نفت و گاز طبیعی است و در سال ۲۰۲۲ روسیه به عنوان پنجمین اقتصاد بزرگ اروپا و یازدهمین اقتصاد بزرگ جهان از نظر تولید ناخالص داخلی اسمی محسوب شد (مؤسسه خسروان، ۲۳ بهمن ۱۴۰۱)؛ (Khosravan Institute, 23 Bahman 1401). روسیه عضو شورای اروپا، سازمان تجارت جهانی، سازمان همکاری شانگهای، کشورهای مستقل همسود، اتحادیه‌ی اقتصادی اوراسیا، مجمع کشورهای صادرکننده‌ی گاز، سازمان همکاری‌های اقتصادی آسیا-پاسیفیک و گروه ۲۰ است (موسی‌زاده، ۱۳۹۳: ۳۳۷-۲۹۱)؛ (Mousazadeh, 2014: 291-337). روسیه عضو گروه بریکس است که متشکل از کشورهای برزیل و روسیه و هندوستان و چین و آفریقای جنوبی می‌باشد، کشورهایی که اقتصادهای با رشد پرشتاب و فراگیر دارند و حدوداً نیمی از جمعیت دنیا را دارا هستند و بر امور جهانی و منطقه‌ای نفوذ و تأثیرگذاری دارند. بنابراین، با توجه به پارامترهای فوق‌الذکر، کشور روسیه توانایی تأثیرگذاری در طرح‌ها و رخدادها در مقیاس جهانی را دارد.

۳-۲- گفتمان‌ها و جریان‌های فکری حاکم بر سیاست خارجی روسیه

هر کشوری از جمله روسیه، سعی دارد که در راستای منافع ملی و امنیت ملی خویش حرکت نماید که در این زمینه حاکمیت گفتمان‌های مختلف در سیاست خارجی روسیه حائز اهمیت بوده‌اند. فهم سیاست خارجی روسیه بدون درک هویت مسلط بر دستگاه سیاسی این کشور امکان پذیر نیست و نوع گفتمان هویتی غالب در این کشور، منافع و رفتارهای آن را با تعریف نقش‌هایی ترسیم می‌کند. هویت دولت روسیه افزون بر تأثیرپذیری از مؤلفه‌هایی مانند تاریخ کشور، وضع جغرافیایی، مذهب ارتدوکس و یا قومیت غالب در آن، در تأثیر ساخت گروه‌های داخلی، روابط دولت و جامعه، ساختار جامعه بین‌الملل و تعامل دولت روسیه با دیگر بازیگران شکل گرفته و تغییر می‌کند (Hopf, 2007: 225-226). لذا به جهت اهمیت گفتمان‌های حاکم بر سیاست خارجی روسیه، ضروری است که به این گفتمان‌ها پرداخته شود. این گفتمان‌ها به ترتیب تاریخی عبارتند از:

۳-۲-۱- یوروآتلانتیسم^۱ که تلاشی برای مشابه نشان دادن ارزش‌ها و مفاهیم روسی و غربی و بخش‌های مهمی از گفتمان‌های کثرت‌گرایی روابط بین‌المللی در دوره‌ی پسا شوروی است و طبق آن، غرب شریک طبیعی روسیه است. این گفتمان از اوت سال ۱۹۹۱ تا دسامبر سال ۱۹۹۲ در سیاست خارجی روسیه غلبه داشت (محمدی و جاودانی‌مقدم، ۱۳۹۸: ۶)؛ (Mohammadi and Javadani Moghadam, 2019: 6). بر اساس این گفتمان، برای اصلاحات اقتصادی و ترویج دموکراسی، روسیه به حسن نیت و حمایت غرب نیازمند است (عطایی، ۱۳۹۸: ۱۶۴)؛ (Ataee, 2019: 164). در ارتباط با منطقه‌ی اوراسیا، غرب‌گرایان از «عقب‌نشینی راهبردی»، اندیشه‌ی «هیچ امنیتی بدون غرب» (Tsygankov, 2006: 107) و پایان اوراسیا سخن به میان آوردند (Trenin, 2002: 219).

¹. Euro-Atlanticism

به پیروی از نگاه غرب در تهدیدانگاری ایران، این کشور به عنوان «تهدید اسلامی» ارزیابی شد که ارتباط و همکاری با آن، قابلیت افزایش تنش در جامعه‌ی مسلمانان روسیه و دولت‌های مسلمان اوراسیا را داشته و می‌توانست به عنوان مانعی در هویت‌یابی غربی روسیه عمل کند (سازمند و صوراناری، ۱۳۹۷: ۹۹)؛ (Sazmand and Souranari. 2018: 99). چارچوب این گفتمان، غرب را عامل اصلی پیشرفت می‌داند و پیشرفت در امور اقتصادی و به دست آوردن امنیت فناوری‌های روز و حتی به دست آوردن امنیت در نظام بین‌الملل در سایه‌ی همگرایی با اروپا ارزیابی شده است، چرا که در سایه‌ی نبود تعارض، تقابل و دشمنی با غرب، امنیت روسیه تضمین می‌شد؛ اما به دلیل عدم انطباق این گفتمان با واقعیت‌های بیرونی و تشدید مشکلات داخلی و خارجی و از بین رفتن چهره ابرقدرتی روسیه در عرصه‌های بین‌المللی موجب تضعیف این اندیشه شد (Browning, 2014: 3-13).

۳-۲-۲- جریان فکری اوراسیاگرایی^۱ که از سال ۱۹۹۲ تا نیمه دهه ۹۰ عنصری تأثیرگذار بر سیاست خارجی روسیه بود. روسیه در این مقطع، از یک سو با ناامیدی از ادغام در غرب، امکان‌گریز از تعامل با غرب را نداشت و از سوی دیگر درصدد مقابله با تضعیف بیشتر قدرت روسیه برآمد. این گفتمان که جایگزین جدی یوروآتلانتیسم شد و به انتقاد از ناکارآمدی آن پرداخت، به رفع مشکلات داخلی و چالش‌های عرصه‌ی خارجی به ویژه در خارج نزدیک و بالکان پرداخت (Laruelle, 2009: 15).

۳-۲-۳- جریان فکری نوبوروآتلانتیسم در روسیه با به قدرت رسیدن مدودف، مصادف است و مقاومتی سرسختانه و مستقیم در قبال توسعه‌طلبی غرب، در دستور کار خود داشت. در این گفتمان بر خلاف دوره‌ی قبلی غرب‌گرایی، تعامل با غرب بر واقع‌گرایی، حفظ هویت و استقلال روسیه و عمل‌گرایی استوار بود (Tsygankov, 2006: 158).

۳-۲-۴- جریان فکری نواوراسیاگرایی که بعد از ناکامی جریان نوبوروآتلانتیسم و ظهور درک عمیق‌تر روسیه از سیاست‌های تهاجمی ژئوپلیتیکی غرب و با تکیه بر اندیشه‌های اوراسیاگرایی و با در نظر گرفتن تغییرات جدید در عرصه‌های داخلی و خارجی مطرح شد (محمدی و جاودانی‌مقدم، ۱۳۹۸: ۸)؛ (Mohammadi and Javadani Moghadam. 2019: 8). در این جریان با تأکید بر اهمیت ژئوپلیتیک و حراست از حوزه‌های نفوذ روسیه در قبال دست‌اندازی خارجی و بر خاص بودن روسیه و همگرایی و همکاری با کشورهای شرق و پیوند با نظام جهانی تأکید می‌شد.

۳-۲-۵- دکترین اوراسیاگرایی پوتین: با روی کار آمدن پوتین در سال ۲۰۰۰ و سیاست‌های عمل‌گرایانه وی در عرصه‌ی سیاست خارجی و با سامان‌دادن به عرصه‌ی داخلی، تحولاتی اساسی در روابط این کشور با سایر قدرت‌های بزرگ روی داد. بررسی تاریخی روابط روسیه با ایران از منظر نخبگان روسی نشان می‌دهد که ایران همواره به عنوان یک فرصت و تهدید در سیاست

¹. Eurasianism

خارجی روسیه تلقی شده است و این مسأله تحت تأثیر رقابت‌های روسیه و قدرت‌های دیگر مثل بریتانیا و سپس آمریکا در ایران، موقعیت همجواری و همسایگی، پیشینه‌ی تاریخی، فرهنگی و هویتی مشترک ایران و برخی مناطق روسیه، رقابت دو کشور در بازارهای انرژی؛ تمایل دو کشور برای گسترش نفوذ منطقه‌ای و... قرار داشته است.

۴- جایگاه روسیه در ساختارهای قدرت جهانی و تأثیر آن بر مسأله هسته‌ای

برای آزمون تأثیر جایگاه روسیه در ساختار قدرت جهانی لازم است که ساختار قدرت جهانی خصوصاً مرتبط با مسأله هسته‌ای در آن نقش آفرینی می‌کند، بررسی شود تا بهتر بتوانیم به بررسی این مسأله بپردازیم. در این ارتباط، با توجه به اینکه نهاد تصمیم‌گیر در زمینه فعالیت هسته‌ای کشورها، در درجه‌ی اول، آژانس است که گزارش‌های خود را به شورای امنیت ارسال می‌کند و شورای امنیت نیز پس از بررسی و در صورت لزوم، نسبت به صدور قطعنامه در این راستا اقدام می‌کند؛ بنابراین، این نهادها در مورد مسأله‌ی هسته‌ای ایران نهادهای مهمی هستند که باید به آنها پرداخت و در ثانی، مذاکرات پنج به علاوه یک هم برای حل مسأله هسته‌ای تشکیل شده است، مهم است که در هر سه مکانیسم فوق، روسیه جایگاه و نقش پررنگی دارد که پرداختن به آن برای فهم مسأله هسته‌ای ایران ضروری است. بنابراین، در این قسمت سعی داریم که جایگاه روسیه در این نهادها و تأثیر آن بر مسأله هسته‌ای ایران را بررسی کنیم.

۴-۱- نقش و جایگاه روسیه در شورای حکام آژانس بین‌المللی انرژی اتمی و تأثیر آن بر مسأله هسته‌ای ایران

آژانس بین‌المللی انرژی اتمی یک سازمان بین‌المللی است که در سال ۱۹۵۷ برای ترویج استفاده‌ی صلح‌آمیز و جلوگیری از استفاده نظامی، از انرژی هسته‌ای تأسیس شد. این آژانس به عنوان یک نهاد مستقل و خودمختار تأسیس شده و جزئی از سازمان ملل یا سازمان دیگری نیست. با این حال، در اساسنامه خود اعلام کرده است که گزارش‌های خود را به مجمع عمومی و شورای امنیت ملل متحد ارائه می‌دهد. با توجه به اهمیت گزارش‌های آژانس به این نهادها و تأثیر آن بر مشروعیت فعالیت هسته‌ای کشورها، طبیعتاً حضور یک کشور قدرتمند مثل روسیه و مواضع آن، نقش مهمی بر مشروعیت فعالیت هسته‌ای کشورها دارد. فلذا، در اینجا قصد داریم به نقش و جایگاه روسیه در شورای حکام آژانس بین‌المللی انرژی اتمی و تأثیر آن بر مسأله هسته‌ای ایران از ابتدا تاکنون بپردازیم. در این خصوص می‌توان از سه مقطع نام برد که عبارتند از:

الف) مقطع اول: دفاع روسیه از مواضع ایران در چهارچوب آژانس: قبل از تصویب اولین قطعنامه در شورای حکام آژانس در ژوئن ۲۰۰۳ م/ ۱۱ خرداد ۱۳۸۲ در اجلاس سران هشت کشور صنعتی، روسیه نیز به آنها اطمینان داد تا وقتی ایران پروتکل را امضا نکند، از تحویل تجهیزات و امکانات هسته‌ای به ایران خودداری خواهد کرد (توکل پور کوخدان، ۱۳۸۸: ۱۳۷)؛ (Tawakkul

Pourkokhdan, 2009: 137). البته با تصویب دومین قطعنامه‌ی آژانس در مورد استفاده از «مکانیسم ماشه‌ی»^۱ پیشنهادی آمریکا در قطعنامه مخالفت کرد. در جلسه‌ی شورای حکام در تاریخ ۸ ژوئن ۲۰۰۴ که چهارمین قطعنامه به تصویب رسید (گلشن‌پژوه، ۱۳۸۳ الف: ۷۰) هیأت روسیه هم به بنیان اروپایی پیش‌نویس اطلاع داده بود که خواستار تغییر در بنده ۸ پیش‌نویس می‌باشد و به دنبال تغییر عبارت «تصمیم نهایی» به «قضاوت نهایی» است (گلشن‌پژوه، ۱۳۸۴: ۳۲)؛ (Golshan Pajoh, 2005: 32). در این جلسه نیز روسیه مخالفت خود را از ارجاع پرونده ایران به شورای امنیت اعلام کرد و خواستار حل و فصل آن در شورای حکام آژانس بین‌المللی انرژی اتمی بود. حتی پس از تصویب این قطعنامه، نیکلای شینگاروف، سخنگوی وزارت انرژی اتمی روسیه اعلام کرد: این قطعنامه فرصتی را برای افزایش همکاری میان روسیه و ایران در زمینه‌ی هسته‌ای به وجود می‌آورد (گلشن‌پژوه، ۱۳۸۳ ب: ۲۲۹)؛ (Golshan Pajoh, 2004B: 229)؛ زیرا در یکی از بندهای آن آمده بود که هیچ مدرکی از برنامه تسلیحاتی هسته‌ای ایران وجود ندارد. بر این اساس، از سال ۲۰۰۳ تا سال ۲۰۰۵ روسیه در آژانس بین‌المللی انرژی اتمی بر ضد ایران اقدامی نکرده بود.

ب) مقطع دوم: چرخش روسیه به سوی غرب: در این مقطع، قطعنامه ۲ سپتامبر ۲۰۰۵ که مبتنی بر استفاده از «مکانیسم ماشه» بود، به تصویب رسید و روسیه به آن رأی ممتنع داده بود (گلشن‌پژوه، ۱۳۸۴: ۵۱)؛ (Golshan Pajoh, 2005: 51). در این مقطع، روسیه از ایران خواست با آژانس بین‌المللی انرژی اتمی به طور کامل همکاری کند (گلشن‌پژوه، ۱۳۸۴: ۵۵)؛ (Golshan Pajoh, 2005: 55). در این دوران، روسیه مخالف خودکفایی ایران در تولید سوخت هسته‌ای و غنی‌سازی اورانیوم بود و به خاطر طرح‌هایی که برای غنی‌سازی مشترک با ایران در خاک روسیه و همچنین تأسیس شرکت سهامی ایرانی و روسی با سهام مساوی که از نظر ایران رد شده بود، از ایران ناراضی شده بود (مرادی، ۱۳۸۹: ۱۱۱)؛ (Moradi, 2010: 111).

ج) مقطع سوم: موضع‌گیری روسیه بر ضد مواضع و منافع ایران: روسیه در تصویب نهمین قطعنامه شورای حکام در تاریخ ۱۳۸۴/۱۱/۱۵ برابر با ۴ فوریه ۲۰۰۶ رأی مثبت داد و موضوع هسته‌ای ایران به شورای امنیت ارجاع شد (غریب‌آبادی، ۱۳۸۷ ب: ۲۶۰)؛ (Gharibabadi, 2008B: 260). روسیه در اجلاس ژوئن ۲۰۰۶ شورای حکام، طرحی را موسوم به طرح شش کشور فرانسه، آلمان، هلند، آمریکا، بریتانیا و روسیه ارائه داد که انحصار تولید سوخت هسته‌ای را کنترل و هدایت کنند. این اقدام به منظور عدم گسترش سلاح‌های هسته‌ای و جلوگیری از ایجاد چرخه‌ی سوخت هسته‌ای در کشورها (چرخه سوخت بومی) و تضمین آن در سطح بین‌المللی انجام شد (غریب‌آبادی، ۱۳۸۷ الف: ۶۴)؛ (Gharibabadi, 2008A: 64). این طرح در مخالفت با چرخه سوخت

¹. Trigger Mechanism

هسته‌ای ایران می‌باشد و نشان می‌دهد که روسیه تا چه اندازه با غرب همگرا می‌باشد. حتی روسیه قطعنامه دهم شورای حکام را که خود این کشور، پیش‌نویس آن را با همکاری پنج کشور دیگر تهیه کرده بودند در سال ۲۰۰۹ به تصویب رسانید که با نقض حقوق مشروع هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران از کشورمان می‌خواست ساخت تأسیسات فردو در نزدیک قم را متوقف کند (هفته‌نامه تحلیلی خبری ستاره صبح، ۱۳۸۸: ۱)، (Setareh Sobh News Analytical Weekly, November 29, 2009).

۴-۲- نقش روسیه در شورای امنیت سازمان ملل متحد در خصوص مسأله‌ی هسته‌ای ایران
 «شورای امنیت»^۱ به عنوان نهادی که بر اساس اصول مندرج در منشور ملل متحد، مسئولیت اصلی را در قبال حفظ صلح و امنیت بین‌المللی بر عهده دارد و نقش مهمی در تصمیم‌گیری در مورد مسائل تهدیدکننده صلح و امنیت بین‌الملل دارد، جایگاه مهمی در مسائل فوق دارد. در این زمینه، روسیه به عنوان کشوری که وارث حق و توی شوروی سابق در شورای امنیت است، می‌تواند با توکردن تصمیمات و قطعنامه‌های شورای امنیت، نقش مهمی در این راستا داشته باشد. به همین جهت، قصد داریم که به بررسی نقش و جایگاه روسیه در شورای امنیت در مورد مسأله هسته‌ای ایران بپردازیم.

الف) مقطع اول: ضدیت با منافع جمهوری اسلامی ایران: در این مقطع، روسیه موافق بیانیه ۲۹ مارس ۲۰۰۶ بود که بر اساس آن شورا از ایران می‌خواهد که به غنی‌سازی اورانیوم خاتمه دهد. همچنین، روسیه با شش قطعنامه بر ضد فعالیت‌های هسته‌ای ایران موافق بوده است. مهم‌ترین این قطعنامه‌ها عبارت بودند از قطعنامه ۱۶۹۶ در تاریخ ۳۱ ژوئیه ۲۰۰۶، قطعنامه ۱۷۳۷ در تاریخ ۲۳ دسامبر ۲۰۰۶ و قطعنامه ۱۷۴۷ در تاریخ ۲۴ مارس ۲۰۰۷. پیش‌نویس این قطعنامه توسط بریتانیا، فرانسه و آلمان در شورای امنیت، به رأی گذاشته شد که قطر، اندونزی و آفریقای جنوبی، از اعضای شورای امنیت، خواستار اصلاحاتی که در آن شدند که مورد حمایت روسیه نیز واقع شد و بالأخره با انجام اصلاحات و گنجاندن دو سه بند مورد نظر سه کشور مذکور که شامل ایجاد خاورمیانه عاری از تسلیحات کشتار جمعی و تأکید دوباره بر صلاحیت و نقش محوری آژانس در پرونده جمهوری اسلامی ایران بود، قطعنامه با اجماع علیه ایران در چهارم فروردین ۱۳۸۶ به تصویب شورای امنیت رسید (توکل پورکوخدان، ۱۳۸۸: ۱۶۱)؛ (Tawakkul Pourkokhdan, 2009: 161). ویتالی چورکین، نماینده دائم روسیه در سازمان ملل اعلام کرد که آنچه در این بین بسیار مهم است، تجزیه و تحلیل دقیق اظهارات وزرای امور خارجه گروه ۵ به علاوه یک در این رابطه است (گلشن‌پژوه، ۱۳۸۶: ۵۷)؛ (Golshan Pajoh, 2007: 57). یعنی از ایران می‌خواهد که به خواسته‌های گروه ۵ به علاوه‌ی یک، پاسخ مثبت دهد. قطعنامه ۱۸۰۳ در تاریخ ۳ مارس ۲۰۰۸؛ قطعنامه ۱۸۳۵

^۱ . Security Council

در تاریخ ۲۷ سپتامبر ۲۰۰۸ و قطعنامه ۱۹۲۹ در تاریخ ۹ ژوئن ۲۰۱۰ (که جهت تصویب این قطعنامه، کشور لبنان از شرکت در رأی‌گیری خودداری نمود و کشورهای برزیل و ترکیه به این قطعنامه رأی مخالف دادند)، از جمله‌ی دیگر قطعنامه‌های علیه ایران هستند که روسیه به آنها رأی مثبت می‌دهد. این قطعنامه‌ها در چارچوب‌های حقوقی، ولی با اغراض سیاسی تهیه و تصویب شده بودند. دلیل همراهی روسیه با غرب در این مقطع این بود که آمریکا و متحدانش فشارهای شدیدی و گسترده‌ی سیاسی، اقتصادی و بین‌المللی بر روسیه وارد می‌نمودند و از طرفی، روسیه نمی‌خواست که ایران به یک قدرت هسته‌ای تبدیل شود و روسیه خود را به مثابه‌ی یک بازیگر متعهد بین‌المللی معرفی می‌نمود و به اصطلاح با کارت ایران بازی می‌کرد. کلیه‌ی قطعنامه‌های مذکور در دورانی است که گفتمان اوراسیاگرایی سنتی یا کلاسیک بر سیاست خارجی روسیه مسلط بود و هنوز روسیه با غرب دارای تعاملاتی نیز بود.

ب) مقطع دوم: در راستای منافع ملی جمهوری اسلامی ایران: در این راستا، قطعنامه ۲۲۳۱ در تاریخ ۲۰ ژوئیه سال ۲۰۱۵ با رأی موافق روسیه و اعضای دیگر به تصویب رسید و ۶ قطعنامه پیشین که علیه فعالیت‌های هسته‌ای ایران صادر شده بود را ملغی اعلام نمود. در این مقطع روسیه با غرب همراه بود ولی روس‌ها بیم آن داشتند که ایران به سمت غرب گرایش پیدا کند، بنابراین به دنبال تدابیری بودند تا از نگاه بیشتر ایران به غرب جلوگیری نمایند. این قطعنامه در دوران اوراسیاگرایی جدید روسیه و در دوره‌ی سوم ریاست جمهوری پوتین به تصویب رسید. گرایش روسیه به حفظ ایران در مدار همکاری بیشتر با روسیه، مؤید تأیید این گفتمان در سیاست خارجی روسیه می‌باشد. تجلی این گفتمان در رفتار کشور روسیه نمایان شد که با رویکرد دوگانه کنترلی و تعدیلی در پی اعمال فشار برای کنترل پیشرفت‌های هسته‌ای ایران و همچنین تعدیل فشارهای غرب علیه آن به منظور ممانعت از اقدام نظامی آمریکا شکل گرفت.

۴-۳- نقش روسیه در مذاکرات پنج به علاوه‌ی یک

گروه پنج به علاوه‌ی یک، از ۵ عضو دائم شورای امنیت سازمان ملل (آمریکا، روسیه، چین، بریتانیا و فرانسه) و آلمان تشکیل شده و هدف آن هماهنگ کردن واکنش جهانی نسبت به برنامه‌های هسته‌ای ایران است. همانطور که مشخص است، دلیل نامگذاری به صورت ۵+۱، حضور پنج عضو دائم شورای امنیت سازمان ملل متحد به همراه آلمان است و کار این گروه گرفتن تصمیم در مورد عملکرد هسته‌ای ایران می‌باشد.

در این راستا، پس از ارسال موضوع هسته‌ای ایران به شورای امنیت توسط آژانس بین‌المللی انرژی اتمی، چین و روسیه به طور مستقیم و آمریکا نیز به طور غیر مستقیم وارد فرآیند مذاکرات مربوط به موضوع هسته‌ای شدند (غریب‌آبادی، ۱۳۸۷ ب: ۱۷۸)؛ (Gharibabadi, 2008B: 178). کشورهای ۵ به علاوه ۱، قرار شد روز ۱۸ آوریل ۲۰۰۶ (۲۹ فروردین ۱۳۸۵) در مسکو تشکیل جلسه دهند تا درباره وضعیت هسته‌ای ایران که ده روز به پایان ضرب‌الاجل شورای امنیت برای

تعلیق غنی‌سازی^۱ مانده بود، رایزنی نمایند. در این مذاکرات، آمریکا خواستار اعمال محدودیت‌هایی برای مسئولان ایران در مسافرت به دیگر کشورها بود، ولی با مخالفت چین و روسیه روبه‌رو شد (هاشمی، ۱۳۸۵: ۶۲)؛ (Hashemi, 2006: 62).

در پی نشست شورای امنیت در ۳ می ۲۰۰۶ (۱۳ اردیبهشت ۱۳۸۵) در پاریس، کشورهای عضو شورای امنیت به علاوه آلمان، اختلافات فراوانی در مورد نحوه‌ی برخورد با ایران از خود نشان دادند و قرار شد در نشست روزهای بعد، مجدداً آن را بررسی کنند. تمام تلاش آمریکا در این روزها، معطوف آن شده بود تا کشورهای مخالف برخورد سخت با ایران (روسیه و چین) را متقاعد کند که باید با ایران بر اساس فصل هفتم منشور برخورد کرد و فعالیت‌های هسته‌ای ایران را مخالف صلح و امنیت جهان دانست (هاشمی، ۱۳۸۵: ۶۳)؛ (Hashemi, 2006: 63). در ۹ می ۲۰۰۶، توافق نمایندگان کشورهای آمریکا، چین، روسیه، بریتانیا و فرانسه به علاوه آلمان درباره اعلام هشدار به ایران در خصوص عواقب احتمالی فعالیت‌های غنی‌سازی اورانیوم صورت پذیرفت (گلشن‌پژوه ۱۳۸۷: ۲۳۹)؛ (Golshan Pajoh, 2008: 239). بسته پیشنهادی آمریکا از طریق سفارت سوئیس در ۱۰ خرداد ۱۳۸۵ به ایران ارسال شد و در این بسته اشاره به تضمین‌های سوختی و مشارکت در تأسیسات بین‌المللی روسیه شده بود که این از لحاظ حقوقی مخالف معاهده عدم گسترش و اساسنامه آژانس می‌باشد، همچنین در آن به عدم اذعان به حق ایران به چرخه سوخت هسته‌ای شده است (غریب‌آبادی، ۱۳۸۷ ب: ۱۸۰)؛ (Gharibabadi, 2008B: 180).

در ۲۹ شهریور ۱۳۸۷ (۱۹ سپتامبر ۲۰۰۸)، نشست مدیران سیاسی شش کشور در واشنگتن به درخواست آمریکا در واشنگتن برگزار شد که به دلیل مخالفت‌های روسیه و چین، نتیجه‌ای در بر نداشت. وزارت امور خارجه روسیه با صدور بیانیه‌ای پس از این نشست اعلام کرد که روسیه در این مرحله مخالف تنظیم تدابیر جدید علیه ایران است و معتقد است که باید تلاش‌ها برای احیای مذاکرات سازنده با تهران با هدف پیش بردن روند مذاکرات ادامه یابد. روسیه همواره تأکید کرده است که تهدید ایران به تحریم، هیچ کمکی به گفتگوها نمی‌کند (غریب‌آبادی، ۱۳۸۷ ب: ۲۷۴)؛ (Gharibabadi, 2008B: 274). در ۴ مهر ۱۳۸۷ نیز نشست وزرای امور خارجه شش کشور در نیویورک در مورد موضوع هسته‌ای ایران به دلیل مخالفت‌های روسیه لغو شد. اما روز بعد وزرای امور خارجه شش کشور به صورت غیرمنتظره در نیویورک گرد هم آمدند. وزارت امور خارجه روسیه با صدور بیانیه‌ای پس از نشست اعلام کرد که اعضای ۵ به علاوه یک توافق کرده‌اند به طرح روسیه مبنی بر تصویب یک پیش‌نویس کوتاه و ساده در زمینه تأیید همه تصمیماتی که قبلاً توسط شورای امنیت و آژانس اتخاذ شده باز گردند و از ایران خواسته شده است که به این تصمیمات عمل کند (غریب‌آبادی، ۱۳۸۷ ب: ۲۷۷)؛ (Gharibabadi, 2008B: 277).

¹. Enrichment

اختلافات اقتصادی، سیاسی، نظامی و استراتژیکی که بین روسیه و چین با آمریکا، بریتانیا، فرانسه و آلمان وجود داشته، باعث کندی این تحریم‌ها شد، زیرا روسیه مایل بود که سوخت نیروگاه اتمی بوشهر را خود تأمین نماید تا ایران در این خصوص به روسیه متکی شود. از طرفی، روس‌ها نگران نزدیکی ایران به غرب بودند. عاقبت بعد از مذاکرات زیاد و صرف هزینه‌های مالی در این خصوص، برجام شکل گرفت و نماینده‌ی روسیه در اعلام توافق هسته‌ای غایب بود. به هر حال، اگر چه توافق ایران و گروه ۵ به علاوه‌ی یک، که روسیه یکی از این کشورهاست، موجب تنش‌زدایی در تعاملات بین‌المللی ایران شد، اما به زعم عده‌ای، عدم دستاوردهای برجام و خروج آمریکا از این توافق، موجب افزایش دامنه‌ی تهدیدات شده است. گرچه تصور می‌شد مذاکرات احیای برجام، با روی کار آمدن بایدن^۱ تسهیل شود، اما وقوع تحولاتی مانند بحران اوکراین و ادعای طرف‌های غربی در مورد همراهی ایران با روسیه در این بحران، اقدامات مخالفان مذاکرات در غرب و سنگ‌اندازی‌های رژیم صهیونیستی؛ باعث شده است مذاکرات در حالت توقف نسبی قرار گیرد. در این زمینه، «میخائیل اولیانوف»^۲ نماینده دائم روسیه در سازمان‌های بین‌المللی مستقر در وین، در مصاحبه با خبرگزاری روسی «اسپوتنیک» تأکید کرد که در حال حاضر ایران و روسیه و چین، اراده سیاسی لازم برای احیای برجام را دارند و این در حالی است که طرف‌های غربی این توافق، چنین اراده‌ای از خود نشان نمی‌دهند. وی ضمن اظهار تأسف، اظهار کرد که در شرایط فعلی، مذاکرات برجام به بن‌بست رسیده است و از اول سپتامبر ۲۰۲۲ تا اول فوریه ۲۰۲۳ مذاکرات دیپلماتیک جدی صورت نگرفته است (دنیای اقتصاد، ۱۱ بهمن ۱۴۰۱)؛ (Donya-E-Eqtasad, January 31, 2023). از طرفی، به گفته‌ی محمد اسلامی، رئیس سازمان انرژی اتمی، اگرچه رابطه سازمان انرژی اتمی ایران با آژانس بین‌المللی انرژی اتمی بر مبنای پادمان است، اما رفتار سیاسی و غیرحرفه‌ای آژانس در ارتباط با افشای گزارش‌های محرمانه برجام به مخالفان مذاکرات از سرگیری برجام یا توافق هسته‌ای، باعث عدم پیشرفت مذاکرات شده است (دنیای اقتصاد، ۱۹ بهمن ۱۴۰۱)؛ (Donya-E-Eqtasad, February 08, 2023). نکته‌ی مهم تحولات اخیر این است که هر چند روسیه غالباً در این خصوص، بازی دوگانه‌ای داشته است، ولی روند تحولات بین‌المللی، بیشتر به سوی نزدیک شدن روابط روسیه به ایران خواهد بود. به طور کل، نگاه به رفتار روسیه در مقاطع فوق‌الذکر و در چارچوب مکانیسم‌های مذکور، نشان می‌دهد که این کشور تا زمانی که منافعش اقتضا می‌کرده و در تضاد با منافع آمریکایی‌ها و غربی‌ها نبوده است، از مسأله‌ی هسته‌ای ایران بهره‌برداری اقتصادی و سیاسی می‌کرد و در مراحل بعد که منافعش کمتر شد و فشار غربی‌ها بیشتر می‌شد، به همکاری نزدیک با غربی‌ها پرداخت (مرادی، ۱۳۸۹: ۱۱۲).

¹. Biden

². Mikhail Ulyanov

در دوران پوتین که بیشتر به دنبال بهبود نسبی شرایط اقتصادی و سیاسی در روسیه بود و همکاری با ایران و به صورت گسترده‌تر، نگاه همزمان به غرب و شرق به عنوان جزء لاینفک سیاست خارجی روسیه درآمد، همکاری با ایران افزایش یافت (صادقی، ۱۳۹۷: ۱۰۳)؛ (Sadeghi, 2008: 103). «ولادیمیر شاذین»، یکی از کارشناسان برجسته روس، همکاری ایران و روسیه را از سال ۱۹۹۱ تا سال ۲۰۱۱ (قبل از دوره سوم ریاست جمهوری پوتین) یک «همکاری هوشیارانه» نسبت به یکدیگر ارزیابی می‌کند. وی استدلال می‌کند که هر چند گفتگوهای مثبت میان ایران و روسیه در راستای منافع مسکو بود، اما دولت روسیه با دقت توسعه روابط با ایران را مد نظر داشت تا مبادا این گفتگوها، روابط روسیه با دیگر کشورها (غرب و آمریکا و رژیم صهیونیستی) را به مخاطره بیندازد (صادقی، ۱۳۹۷: ۱۰۴)؛ (Sadeghi, 2008: 104). یعنی در آن مقطع، گفتمان اوراسیاگرایان سنتی یا کلاسیک بر سیاست خارجی روسیه حاکم بود و آنها توجه اندکی به ایران داشتند اما اوراسیاگرایان جدید بویژه الکساندر دوگین، ایران را استوارترین متحد روسیه در خارج از کشورهای شوروی سابق در نظر می‌گرفتند (شلاپنتوخ، ۱۳۹۴: ۳۱)؛ (Shlapentukh, 2015: 31). پوتین در دوره اول و دوم ریاست جمهوری خود، بیشتر نگاهی منفعت‌گرا به ایران داشت، اما از زمان انتخاب مجددش به عنوان رئیس جمهوری روسیه برای بار سوم از سال ۲۰۱۲، مواضع مناسب‌تری در قبال ایران گرفت و سطح همکاری‌های استراتژیک ارتقا پیدا کرده است.

۴-۴- بحران اوکراین و تأثیر آن بر مذاکرات احیای برجام

۴-۴-۱- بحران اوکراین و مواضع ایران در خصوص آن

در ۱۴ سپتامبر ۲۰۲۰، «ولادیمیر زلنسکی»، رئیس‌جمهور اوکراین، استراتژی جدید امنیت ملی اوکراین را که گسترش مشارکت متمایز با ناتو را با هدف عضویت در ناتو فراهم می‌کند، تصویب کرد (Lucas, September 15, 2020). هر چند در ژوئیه ۲۰۲۱، پوتین مقاله‌ای با عنوان «وحدت تاریخی روس‌ها و اوکراینی‌ها منتشر کرد که در آن دوباره دیدگاه خود را مبنی بر اینکه روس‌ها و اوکراینی‌ها «یک ملت» هستند، تکرار کرد (Putin, July 12, 2021)، لیکن عکس‌العمل‌ها در غرب حتی در سطح مطبوعاتی منفی بود. در این راستا، تیموتی اسنایدر، تاریخ‌شناس آمریکایی، عقاید پوتین را امپریالیسم توصیف کرد (Duggal, January 25, 2022) و ادوارد لوکاس روزنامه‌نگار بریتانیایی آن را تجدیدنظرطلبی تاریخی توصیف کرد (Snyder, January 18, 2022). به هر حال، بامداد پنجشنبه پنجم اسفند ۱۴۰۰، پس از هفته‌ها گمانه‌زنی، نیروهای روسیه به فرمان «ولادیمیر پوتین»، رئیس‌جمهوری این کشور، به اوکراین حمله کردند. پوتین در تشریح دلایل این حمله، آن را بر اساس ماده ۵۱ منشور ملل متحد و در راستای دفع تهدیدات ناشی از اوکراین و ناتو علیه روسیه،

¹. Volodymyr Zelensky

اعلام کرد. آمریکا و کشورهای اروپایی هم در واکنش به اقدام روسیه، تحریم‌های اقتصادی را دستور کار قرار داده‌اند. در این زمینه، برخلاف پروپاگانداي رسانه‌ای ایجاد شده علیه دولت و مواضع آن در خصوص همراهی با روسیه در بحران اوکراین، آنچه از فحواي سخنان و مواضع مقامات بالای قوه مجریه و وزارت خارجه و سخن‌گویان این دو نهاد برمی‌آید این است که موضع ایران «نه جنگ و نه سلطه» بوده است. در این ارتباط، ایران با حفظ موضع مستقل خود؛ از یک سو، توسعه‌طلبی‌های ناتو و آمریکا در شرق اروپا را به عنوان محرک جنگ ارزیابی می‌کند و از سوی دیگر، جنگ را راه‌حل هیچ بحرانی نمی‌داند (ایرنا، ۷ اسفند ۱۴۰۰)؛ (IRNA, February 26, 2022). یعنی ضمن تحریک‌آمیز دانستن اقدامات ناتو در گسترش به شرق، بر راه‌حل‌های سیاسی و گفت‌وگو برای حل و فصل بحران تأکید کرده است.

۴-۲- تأثیر بحران اوکراین بر مذاکرات احیای برجام

طبق برآوردها، مداخله روسیه در اوکراین ممکن است بر گه‌ها را روی میز مذاکرات در وین درباره برنامه هسته‌ای ایران به هم بریزد. در سطح بین‌المللی، از قبل واضح است که هرچه رویارویی روسیه و غرب بر سر اوکراین شدیدتر باشد، تمایل مسکو برای همکاری با کشورهای غربی در سایر موضوعات از جمله برجام کاهش می‌یابد. این زمانی آشکارتر شد که مسکو در اقدامی غیرمنتظره خواستار تضمینی شد که روابط اقتصادی و تجاری این کشور با ایران تحت تأثیر تحریم‌های مرتبط با اوکراین قرار نگیرد. البته شرایط جدید بین‌المللی فرصت‌های بالقوه‌ای را نیز برای ایران فراهم می‌کند. در شرایطی که کشورهای اروپایی مصمم به کاهش وابستگی خود به واردات نفت و گاز از روسیه هستند، کارشناسان و فعالان اقتصادی در ایران بر لزوم استفاده تهران از فرصت برای بهبود موقعیت خود در بازارهای جهانی انرژی تأکید می‌کنند. در بخش نفت، انتظار می‌رود ایران در مدت کوتاهی پس از سرگیری احتمالی برجام و لغو تحریم‌ها، صادرات خود را به میزان قابل توجهی افزایش دهد. اما در بخش گاز، وضعیت پیچیده‌تر است و هر برنامه‌ای برای صادرات گاز به اروپا مستلزم سرمایه‌گذاری و تأمین زیرساخت‌های لازم است که می‌تواند تا یک دهه یا حتی بیشتر طول بکشد که در هر صورت، نقش فعال‌تر ایران در هر دو بخش، مستلزم لغو تحریم‌های آمریکا می‌باشد. این شاید یکی از دلایلی باشد که مسکو از احیای برجام در شرایط کنونی و به تبع آن از عادی‌سازی روابط ایران و غرب چندان خوشحال به نظر نمی‌رسد؛ مشابه سال ۲۰۱۵ که سخنان جواد ظریف در فایل صوتی منتشر شده از او نشان می‌داد که روسیه اساساً از حصول توافق برجام نیز چندان خرسند نبوده است (آزادی، ۵ اردیبهشت ۱۴۰۱)؛ (Azadi, April 25, 2022).

از طرفی، روسیه متهم به نقض قراردادهای تسلیحاتی، خرابکاری در روند برجام و حفظ روابط نزدیک با دشمنان منطقه‌ای ایران (اسرائیل، امارات و عربستان) است (فتح‌الله‌نژاد، ۱۴۰۲)

؛ (Fathollahnejad, 2022). به هر حال، اگر ایران روابط خود را با غرب عادی کند، به احتمال زیاد نفوذ روسیه را به شدت کاهش خواهد داد که این مسأله، باب طبع روسیه نیست و نشان از این واقعیت دارد که چرا از نظر روس‌ها یک ایران غرب‌گرا، تهدیدی بزرگ‌تر از یک ایران هسته‌ای برای منافع مسکو خواهد بود.

نتیجه‌گیری

پرونده هسته‌ای ایران، یکی از موضوعات مهم برای همه‌ی قدرت‌های بزرگ در دو دهه‌ی اخیر محسوب می‌شده است و در این مورد رفتار روسیه به خاطر همکاری‌های فنی هسته‌ای با ایران حائز اهمیت بیشتری بوده است. در این راستا، نکته‌ی مهم این است که برای فهم سیاست خارجی روسیه در قبال برنامه هسته‌ای ایران و به ویژه ارزیابی مواضع این کشور در شورای حکام آژانس، شورای امنیت و مذاکرات پنج‌به‌علاوه یک، باید به تجزیه و تحلیل این موضوع در چارچوب کلی سیاست خارجی روسیه پرداخت. یعنی برای درک علل و عوامل شکل‌دهنده به رفتار روسیه در این باب باید به موضوع کلی‌دکترین‌های سیاست خارجی روسیه و جایگاه ایران در آنها پرداخت.

به طور کلی، با فروریزی دیوار برلین و تجزیه‌ی اتحاد جماهیر شوروی، روسیه گفتمان یوروآتلانتیسم یعنی سیاست خارجی همکاری با غرب را در دستور کار خود قرار داد که این رویکرد موجب عدم همکاری و حمایت ضعیف از جمهوری اسلامی ایران در زمینه‌ی مسأله‌ی هسته‌ای شد. در گفتمان‌های بعدی سیاست خارجی روسیه نیز، ما شاهد فراز و نشیب‌های رفتار روسیه در خصوص جانبداری از همکاری‌های هسته‌ای با ایران و همراهی با غرب هستیم که موجب رفتار متعارض و پارادوکسیکال روسیه در این موضوع شده است. با اوراسیاگرایی پوتین و علی‌الخصوص از سال ۲۰۱۲ ما کم‌کم شاهد اوج‌گیری حمایت‌های روسیه از برنامه هسته‌ای ایران هستیم. در حال حاضر نیز، با توجه به وقوع بحران اوکراین، بالطبع یکی از مهمترین حوزه‌های اثرگذار این بحران، مذاکرات رفع تحریم‌های ایران در وین خواهد بود؛ چراکه طرف‌های حاضر در آن، همان طرف‌های بحران اوکراین هستند. به همین جهت، تیم مذاکره‌کننده‌ی ایران، باید تلاش کند تا هیچ‌یک از طرف‌های حاضر نتوانند مذاکرات وین را به حاشیه برده و به چیزی جز اصل آن پیوند بزنند. از آنجایی که بحران آغاز شده در اوکراین، قیمت نفت و گاز را صعودی کرده است و با توجه به اینکه عمده گاز مورد استفاده اروپا از سوی روسیه تأمین می‌شود، تداوم این بحران اروپا را درگیر معضل تازه‌ای از انرژی خواهد کرد. بنابراین، حضور و نقش‌آفرینی ایران در چنین برهه‌ای به عنوان یکی از اصلی‌ترین دارندگان منابع گازی در جهان می‌تواند در راستای منافع ملی، قدرت چانه‌زنی ایران در جهان بالا برده و حتی آغاز راهی برای رساندن گاز ایران به اروپا، امری برای کاستن از فشار غرب، عامل متوازن‌کننده‌ی قدرت به نفع تهران و برجسته‌کننده‌ی

نقش ایران به عنوان تأمین‌کننده‌ی انرژی اروپا باشد. به علاوه، غرب در پاسخ به حمله روسیه به اوکراین پاسخی تحریمی در پیش گرفته است و به نظر می‌رسد شدت تحریم‌های اقتصادی و سیاسی علیه روسیه به بالاترین حد ممکن افزایش یابد و در این حوزه نیز، رابطه قابل قبول ایران با مسکو می‌تواند بازارهای روسیه را تا حدی در اختیار تولیدکنندگان ایران قرار دهد.

در مجموع، کشور روسیه به واسطه توانمندی‌های سیاسی، اقتصادی و نظامی، یکی از قدرت‌های تأثیرگذار در ساختار نظام بین‌الملل است و جمهوری اسلامی ایران می‌تواند از مخالفت این کشور با یکجانبه‌گرایی آمریکایی و رویارویی این کشور با غرب، بهره‌برداری کرده و با همکاری این کشور در عرصه‌ی هسته‌ای به پیشرفت‌های شایانی دست یابد؛ به صورتی که جایگاه جمهوری اسلامی ایران در عرصه‌ی ساختار قدرت جهانی ارتقا یافته و نقش مؤثرتری در تحولات منطقه‌ای و بین‌المللی داشته باشد.

منابع فارسی

۱. ایرنا. (۷ اسفند ۱۴۰۰). نقویت منافع ملی؛ موضع ایران در خصوص جنگ اوکراین و روسیه: قابل دسترسی در: <https://www.irna.ir/news/84662706>
۲. ایرنا. (۲۵ آبان ۱۴۰۰). روسیه آزمایش سیستم ضد ماهواره در فضا را تأیید کرد، قابل دسترسی در: <https://www.irna.ir/news/84543441>.
۳. آزادی، ع. (۵ اردیبهشت ۱۴۰۱). پیامدهای جنگ اوکراین برای منافع ایران، قابل دسترسی در: <https://www.eghtesadnews.com>.
۴. باقری، ی.، صالحی، م. (۱۳۹۶). رویکرد روسیه نسبت به برنامه هسته‌ای ایران از منظر نظریه‌های سازه‌نگاری و ژئوپلیتیک، فصلنامه‌ی سیاست خارجی، ۳۱(۱)، ۱۴۱-۱۵۶.
۵. توکل پور کوخدان، م. (۱۳۸۸). بررسی حقوقی مسأله هسته‌ای ایران، تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی، تابستان.
۶. جکسون، ر.، سورنسون، گک. (۱۳۸۳). درآمدی بر روابط بین‌الملل، ترجمه‌ی مهدی ذاکریان، احمد تقی‌زاده و حسن سعید کلاهی، چاپ اول، تهران: نشر میزان.
۷. خبرگزاری ایمننا. (۳۰ آذر ۱۴۰۰). ناوگان روسیه به دو زیر دریایی اتمی پیشرفته مجهز شد، قابل دسترسی در: <https://www.imna.ir/news/543556>.
۸. دنیای اقتصاد. (۱۱ بهمن ۱۴۰۱). مذاکرات برجام به بن بست رسید، قابل دسترسی در: <https://donya-e-eqtasad.com/62/3940444>.
۹. دنیای اقتصاد. (۱۹ بهمن ۱۴۰۱). شرط ایران برای بازگشت به مذاکرات برجام، قابل دسترسی

در: <https://donya-e-eqtasad.com/62/39422828>.

۱۰. سازمند، ب.، صوراناری، ح. (۱۳۹۸). تأثیر گفتمان‌های هویتی روسیه بر نقش‌یابی اوراسیایی ایران. فصلنامه مطالعات اوراسیایی مرکزی، ۱۲(۱)، ۹۵-۱۱۳.
۱۱. شلاپنتوخ، د. (۱۳۹۴). تصویر ایران از دید نخبگان روس از اواخر دوران شوروی تا کنون. ترجمه‌ی سعید خاوری‌نژاد، تهران: مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه.
۱۲. صادقی، م. (۱۳۹۷). سیاست خارجی روسیه در قبال ایران در دوره پوتین بعد از سال ۲۰۱۲. فصلنامه‌ی مطالعات روابط بین‌الملل، ۱۳(۱)، ۸۹-۱۱۶.
۱۳. عطایی، ج. (۱۳۹۸). بررسی سیاست خارجی روسیه نسبت به ایران بر اساس نظریات نوامبر یالستی ولادیمیر ژیرونوفسکی، فصلنامه‌ی مطالعات منافع ملی، ۴(۲)، ۱۵۹-۱۹۰.
۱۴. غریب‌آبادی، ک. (۱۳۸۷ الف). نهضت ملی هسته‌ای. تهران: مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه، تابستان.
۱۵. غریب‌آبادی، ک. (۱۳۸۷ ب). برنامه هسته‌ای: واقعیت‌های اساسی. تهران: مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه، پاییز.
۱۶. فتح‌الله‌نژاد، ع. (۲۲ اردیبهشت ۱۴۰۱). تأثیرات جنگ اوکراین بر روابط ایران و روسیه، قابل دسترسی در: <http://irdiplomacy.ir/fa/news/2011623>.
۱۷. قوام، ع. (۱۳۹۰). اصول سیاست خارجی و سیاست بین‌الملل. چاپ هفدهم، تهران: انتشارات سمت.
۱۸. کرمی، ج.، کرامتی‌نیا، ر. (۱۳۹۷). دولت روسیه و مسأله غرب، سده‌های اقتباس و مقابله، فصلنامه‌ی آسیای مرکزی و قفقاز، ۲۴(۳)، ۱۳۱-۱۶۰.
۱۹. کولایی، ا.، زرگری، ه. (۱۳۹۷). عوامل مؤثر در رویکرد روسیه به برنامه هسته‌ای ایران، از نیروگاه بوشهر تا بروجام. فصلنامه‌ی تحقیقات سیاسی بین‌المللی، ۱۰(۲)، ۲۹-۵۸.
۲۰. گلشن‌پژوه، م. (۱۳۸۳ الف). آخرین تحولات مربوط به وضعیت هسته‌ای ایران. پرونده‌ی هسته‌ای ایران: روندها و نظرها، تهران: مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران، آبان.
۲۱. گلشن‌پژوه، م. (۱۳۸۳ ب). تصویب قطعنامه‌ی شورای حکام آژانس اتمی درباره ایران. پرونده هسته‌ای ایران (۴): روندها و نظرها، تهران: مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران، آبان.
۲۲. گلشن‌پژوه، م. (۱۳۸۴). آغاز فعالیت تأسیسات اصفهان تا بیستم مردادماه. پرونده هسته‌ای ایران (۲): روندها و نظرها، تهران: مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران، مهر.

۲۳. گلشن پژوه، م. (۱۳۸۶). بررسی تحولات ۶ ماهه دوم سال ۱۳۸۵، پرونده هسته‌ای ایران (۳): روندها و نظرها. تهران: مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران، فروردین.
۲۴. گلشن پژوه، م. (۱۳۸۷). سیر روند هسته‌ای شدن جمهوری اسلامی ایران از آغاز تا کنون. پرونده هسته‌ای ایران: روندها و نظرها، تهران: مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران، فروردین.
۲۵. محمدی، م.، جاودانی مقدم، م. (۱۳۹۸). ارزیابی جایگاه ایران در دکترین اوراسیاگرایی پوتین (۲۰۱۲-۲۰۲۰)، راهبرد سیاسی، ۳(۴)، ۱-۲۳.
۲۶. مرادی، م. (۱۳۸۹). نقش قدرت‌های بزرگ در آژانس بین‌المللی انرژی هسته‌ای در موضوع دستیابی جمهوری اسلامی ایران به انرژی هسته‌ای (از سال ۱۳۵۷ تا کنون). پایان نامه مقطع کارشناسی ارشد رشته روابط بین‌الملل، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهررضا، تابستان.
۲۷. مشرق‌نیوز. (۷ اسفند ۱۴۰۰). رتبه‌بندی جهانی قدرت نظامی روسیه و اوکراین، قابل دسترسی در: <https://www.mashregnews.ir/news/1344986>
۲۸. مشیرزاده، ح. (۱۳۸۶). تحول در نظریه‌های روابط بین‌الملل. تهران: انتشارات سمت.
۲۹. موسی‌زاده، ر. (۱۳۹۳). سازمان‌های بین‌المللی، چاپ بیست و دوم، تهران: نشر میزان.
۳۰. مؤسسه خسروان. (۲۳ بهمن ۱۴۰۱). اقتصاد روسیه در سال ۲۰۲۲، قابل دسترسی در: <https://khosravan.org>
۳۱. هاشمی، ح. (۱۳۸۵). پرونده هسته‌ای ایران: سیر تاریخی و نظریه‌ها. تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی، پاییز.
۳۲. هرمیداس باوند، د.، میرزایی، ط. (۱۳۹۱). بررسی همکاری‌های هسته‌ای ایران و روسیه با تأکید بر دو دولت سیدمحمد خاتمی و محمود احمدی‌نژاد، فصلنامه‌ی مطالعات روابط بین‌الملل، ۵(۳)، ۱۱۸-۱۰۳.
۳۳. هفته‌نامه تحلیلی خبری ستاره صبح. (یکشنبه ۸ آذر ۱۳۸۸). (۴)۱.

English References

1. Browning, C. (2014). Reassessing Putin's Project: Reflections on IR Theory and the West, Available at: <https://doi.org/10.2753/PPC1075-8216550501>.
2. Duggal, H. (January 25, 2022). Infographic: Military capabilities of Russia and Ukraine, Available at: <https://www.aljazeera.com/news/2022/1/25/infographic-military-capabilities-of-russia-and-ukraine-interactive>.
3. Hopf, T. (2007). Russian's Identity Relations with Europe, the EU, and the United States; 1991-2007, Ohio State University, Available at: <https://www.norface.net/wp->

content/uploads/2017/09/s1-hopf.pdf.

4. Laruelle, M. (2009). Russian Eurasianism: An Ideology of Empire, Russian Eurasianism: An Ideology of Empire, Available at: <https://www.amazon.com/Russian-Eurasianism-Ideology-Marl%C3%A8ne-Laruelle/dp/1421405768>.
5. Lucas, E. (September 15, 2020). Why Putin's History Essay Requires a Rewrite, Available at: <https://www.thetimes.co.uk/article/why-putins-history-essay-requires-a-rewrite-6nzjzbqjb>.
6. Putin, V. (July 12, 2021). Article by Vladimir Putin 'On the Historical Unity of Russians and Ukrainians, Available at: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/66181>.
7. Snyder, T. (January 18, 2022). How to Think about War in Ukraine, Available at: <https://snyder.substack.com/p/how-to-think-about-war-in-ukraine>.
8. Trenin, D. V. (2002). *The End of Eurasia; Russia on the Border Between Geopolitics and Globalization*. Moscow: Carnegie Moscow center, Available at: <https://www.amazon.com/End-Eurasia-Between-Geopolitics-Globalization/dp/0870031902>.
9. Tsygankov, A. (2006). New Challenge for Putin's Foreign Policy. *Communist and Post-Communist Studies*. Volume 50(4), 153-165.
10. Waltz, Kenneth. (1979). *Theory of International Politics*, New York: Random House.

Translated References to English

1. Ataei, J. (2019). Examination of Russia's Foreign Policy Towards Iran Based on Vladimir Zhironovsky's Neo-imperialist Theories. *Quarterly Journal of National Interest Studies*, 4(2), 159-190. **(In Persian)**
2. Azadi, A. (April 25, 2022). Consequences of the Ukrainian War for Iran's Interests, Available at: <https://www.eghtesadnews.com>. **(In Persian)**
3. Bagheri, Y., Salehi, M. (2017). Russia's Approach to Iran's Nuclear Program from the Perspective of Constructivist and Geopolitical Theories, *Foreign Policy Quarterly*, 31(3), 141-156. **(In Persian)**
4. Browning, Christopher. (2014). Reassessing Putin's Project: Reflections on IR Theory and the West, Available at: <https://doi.org/10.2753/PPC1075-8216550501>
5. Donya-E-Eqtasad. (February 08, 2023). Iran's Condition for Returning to JCPOA Negotiations, Available at: <https://donya-e-eqtasad.com.62/39422828>. **(In Persian)**

6. Donya-E-Eqtasad. (January 31, 2023). JCPOA Negotiations Reached an Impasse, Available at: <https://donya-e-eqtasad.com/62/3940444>. **(In Persian)**
7. Duggal, H. (January 25, 2022). Infographic: Military capabilities of Russia and Ukraine, Available at: <https://www.aljazeera.com/news/2022/1/25/infographic-military-capabilities-of-russia-and-ukraine-interactive>.
8. Fathollahnejad, A. (May 12, 2022). The Effects of the Ukraine war on Iran-Russia Relations, Available at: <http://irdiplomacy.ir/fa/news/2011623/>. **(In Persian)**
9. Gharib Abadi, K. (2008 A). *National Nuclear Movement*. Tehran: Printing and Publishing Center of the Ministry of Foreign Affairs, Summer. **(In Persian)**
10. Gharib Abadi, K. (2008 B). *The Nuclear Program: Basic Facts*. Tehran: Printing and Publishing Center of the Ministry of Foreign Affairs, Fall. **(In Persian)**
11. Ghavam, Abdul Ali (2011), *Principles of Foreign Policy and International Politics*. 17th Edition, Tehran: Samt Publications. **(In Persian)**
12. Golshan Pajoh, M. (2004 B). *Approval of the Resolution of the Board of Governors of the Atomic Energy Agency on Iran. Iran's Nuclear case (4): trends and opinions*, Tehran: Abrar International Cultural Institute of Contemporary Studies and Research, Tehran, November. **(In Persian)**
13. Golshan Pajoh, M. (2005). *The start of Activity of Isfahan Facilities until the 20th of August. Iran's Nuclear Case (2): Trends and Opinions*, Tehran: Abrar International Cultural Institute of Contemporary Studies and Research, Tehran: October. **(In Persian)**
14. Golshan Pajoh, M. (2007). *Review of Developments in the Second 6 Months of 2015, Iran's Nuclear Case (3): Trends and Opinions*. Tehran: Abrar Contemporary International Studies and Research Institute, Tehran: April. **(In Persian)**
15. Gulshan Pajoh, M (2004 A). *The latest Developments Related to Iran's Nuclear Situation. Iran's Nuclear Case: Trends and Opinions*, Tehran: Abrar Institute of International Studies and Research, Tehran, November. **(In Persian)**
16. Gulshan Pajoh, M. (2008). *The Process of Nuclearization of the Islamic Republic of Iran from the Beginning Until Now. Iran's Nuclear Case: Trends and Opinions*, Tehran: Abrar Institute of International Studies and Research, Tehran, April. **(In Persian)**
17. Hashemi, H. (2006). *Iran's Nuclear Case: Historical Course and Theories*. Tehran: Research Institute of Cultural and Social Studies, Fall. **(In Persian)**

18. Hermidas Bavand, D., Mirzaei, T. (2012). Examination of Nuclear Cooperation between Iran and Russia with an Emphasis on the Two Governments of Seyyed Mohammad Khatami and Mahmoud Ahmadinejad, *International Relations Studies Quarterly*, 5(3), ۱۰۳-۱۱۸. **(In Persian)**
19. Hopf, Ted. (2007). Russian's Identity Relations with Europe, the EU, and the United States; 1991-2007, Ohio State University, Available at: <https://www.norface.net/wp-content/uploads/2017/09/s1-hopf.pdf>
20. Imna News Agency (December 21, 2021). The Russian Fleet Was Equipped with Two Advanced Nuclear Submarines. **(In Persian)**
21. IRNA. (February 26, 2022). Strengthening National Interests; Iran's Position Regarding the War between Ukraine and Russia, Available at: <https://www.irna.ir/news/84662706>. **(In Persian)**
22. IRNA. (November 16, 2021). Russia Confirms Test of Anti-Satellite System in Space, Available at: <https://www.irna.ir/news/84543441/>. **(In Persian)**
23. Jackson, R., Sorensen, G. (2004). *An Introduction to International Relations*, Translated by Mehdi Zakerian, Ahmad Taghi Zadeh and Hassan Saeed Kolahi, First Edition, Tehran: Mizan Publications. **(In Persian)**
24. Karami, J., Karamatinia, R. (2018). The Russian Government and the Problem of the West, Centuries of Adaptation and Confrontation. *Central Asia and Caucasus Quarterly*, 24(3), 131-164. **(In Persian)**
25. Khosravan Institute. (February 23, 1401). Russia's economy in 2022, Available at: <https://khosravan.org/>. **(In Persian)**
26. Kolaei, A., Zargari, H. (2018). Effective Factors in Russia's Approach to Iran's Nuclear Program, from Bushehr Power Plant to JCPOA. *International Political Research*, 10(2), 29-58. **(In Persian)**
27. Laruelle, Marlene. (2009). Russian Eurasianism: An Ideology of Empire, Russian Eurasianism: An Ideology of Empire, Available at: <https://www.amazon.com/Russian-Eurasianism-Ideology-Marlene-Laruelle/dp/1421405768>
28. Lucas, E. (September 15, 2020). Why Putin's History Essay Requires a Rewrite, Available at: <https://www.thetimes.co.uk/article/why-putins-history-essay-requires-a-rewrite-6nzjzbqjb>.
29. Mashregh News (February 26, 2022). World Ranking of Military Power of Russia and

- Ukraine, Available at: <https://www.mashreghnews.ir/news/1344986>. **(In Persian)**
30. Mohammadi, M., Javadani Moghadam, M. (2019). Evaluating Iran's Position in Putin's Doctrine of Eurasianism (2012-2020), *Political strategy*, 3(4), 1-23. **(In Persian)**
31. Moradi, M. (2010). *The Role of Great Powers in the International Nuclear Energy Agency in the Issue of the Islamic Republic of Iran's Access to Nuclear energy (from 1978 Until Now)*. Master's Thesis in the Field of International Relations, Islamic Azad University, Shahreza Branch, Summer. **(In Persian)**
32. Moshirzadeh, H. (2007). *Evolution in International Relations Theories*. Tehran: Samt Publications. **(In Persian)**
33. Mousazadeh, R. (2013). *International Organizations*, 22nd Edition, Tehran: Mizan Publications. **(In Persian)**
34. Putin, V. (July 12, 2021). Article by Vladimir Putin 'On the Historical Unity of Russians and Ukrainians, Available at: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/66181>.
35. Sadeghi, M. (2018). Russia's Foreign Policy Towards Iran in the Putin Period after 2012. *International Relations Studies Quarterly*, 13(1), 89-116. **(In Persian)**
36. Sazmand, B., souranari, H. (2019). The Influence of Russian Identity Discourses on Iran's Eurasian Role. *Central Eurasian Studies Quarterly*, 12(1), 95-113. **(In Persian)**
37. Setareh Sobh News Analytical Weekly. (November 29, 2009). 1(4). **(In Persian)**
38. Shlapentukh, D. (2015). *The Image of Iran from the Point of View of Russian Elites Since the End of the Soviet Era Until Now*. Translated by Saeed Khavarinejad, Tehran: Printing and Publishing Center of the Ministry of Foreign Affairs. **(In Persian)**
39. Snyder, T. (January 18, 2022). How to think about war in Ukraine, Available at: <https://snyder.substack.com/p/how-to-think-about-war-in-ukraine>.
40. Tawakkul Pourkokhdan, M. (2009). *Legal Review of Iran's Nuclear Issue*, Tehran: Islamic Revolution Records Center, Summer. **(In Persian)**
41. Trenin, D. (2002). *The End of Eurasia; Russia on the Border Between Geopolitics and Globalization*. Moscow: Carnegie Moscow Center, Available at: <https://www.amazon.com/End-Eurasia-Between-Geopolitics-Globalization/dp/0870031902>
42. Tsygankov, A. (2006). New Challenge for Putin's Foreign Policy. *Communist and Post-Communist Studies*. 50(4), 153-165.
43. Waltz, Kenneth. (1979). *Theory of International Politics*, New York: Random House.